

deze avond even de sfeer van dit wild binnen (het dier in het landschap) en werden onmiddellijk geconfronteerd met de scheiding tussen manlijke en vrouwelijke dieren (doordat wij daarvoor van de ene naar

de andere plek moesten rijden). We zagen en bespraken opmerkelijke dingen, zoals een binnenruimte die door de takken van het gewei wordt gevormd en beleefden schoonheid.

Holle dubbelwandige preparatenkist

Iets anders: Hjálmar Sigurjónsson van klussenbedrijf Metamorphosis in Oploo heeft op ons verzoek een holle dubbelwandige preparatenkist ontworpen, voor het bewaren van het koemestpreparaat. De holle ruimten, gevuld met turf-molm, dienen als turfmantel voor het preparaat. Vergeleken met de oude situatie, waarbij aardewerkpotten in turfmolm staan, is dit een grote verbetering. De losse turfmolm ver-

pulvert en verstuift na verloop van tijd. Dit geeft veel gehannes bij het verplaatsen van de preparatenpotten in de kist. De nieuwe preparatenkist zal ons veel werk besparen en is veel mooier en handzamer dan de oude kist. Bovendien is goede turfmolm tegenwoordig een kostbaar product, waar we duurzaam mee willen omgaan. Dat doen we dan ook met deze preparatenkist. ■

Verlag studiedag van het Pergolaproject

'Het land is koning'

Tineke Bakker is de initiatiefneemster van een Pergola-associatie rondom haar boerderij De Oosterwaarde bij Diepenveen. Om de Pergolavorm verder te brengen bracht zij onlangs een groep van ca. 25 biologische boeren bijeen in het kader van het Pergolaproject. Kern van een Pergola-associatie is dat boer en klanten zich met elkaar verbinden in (economische) afspraken. Klanten zijn daarna geen klanten meer, maar deelnemer, lid van de boerderij.

Maria van Boxtel van Land & Co maakte een uitgebreid verslag van deze Pergoladag.

Andries Palmboom las het verslag voor Dynamisch Perspectief en haalde er de hoogtenpunten uit.

Alternatief voor de landbouwcrisis?

Terwijl de markteconomie verzakelijking van de landbouw veroorzaakt en de landbouw zijn vitaliteit langzaam ontleent, komt door een Pergola-associatie de landbouw weer in een zinvolle sociaaleconomische context te staan. De Pergolavorm heeft de mogelijkheid in zich de landbouw vernieuwen. Om die reden hebben een aantal organisaties zoals

het Ministerie LNV en de BD-Vereniging in 2008 geld ter beschikking gesteld voor een project om het Pergolasysteem te helpen ontwikkelen.

Het Land is Koning

Tineke Bakker presenteert het gezegde 'Het Land is Koning'. Dat is een veelzeggende variant op het gezegde "De Klant is Koning", dat de wereld is gaan bepalen op een consumptieve manier.

Het gezegde 'De Klant is Koning' drukt eigenlijk maar de halve waarheid uit. Het is weliswaar vanzelfsprekend, dat de behoefte van de klant het uitgangspunt is van wat er geproduceerd wordt, maar..... er zijn grenzen. Grenzen, die bepaald worden wanneer je de akker als uitgangspunt neemt. De variant 'Het Land is Koning' drukt

dat prachtig uit. De 'lust' van de consumptie niet los staat van de verantwoordelijkheid voor de aarde. Wederkerigheid dus. Pergolabedrijven willen daar een vorm voor bieden. Een Pergola-associatie bestaat enerzijds uit de boer met zijn boerderij en anderzijds uit deelnemers, die de oogst van de boerderij afnemen voor eigen gebruik. Het speelt zich dus af op lokale schaal.

Tussen de boerderij en de klant-deelnemers worden afspraken gemaakt over afname van de oogst. In de abonnementsvariant zegt de deelnemer toe wekelijks een deel van de oogst af te nemen. In een andere variant betaalt de deelnemer al bij het zaaien zijn deel van de oogst. In beide gevallen nog zonder te weten wat en hoeveel hij precies zal krijgen. Dat

Succesverhaal

Hoe goed de aansluiting tussen boer en deelnemers kan uitwerken wordt getoond door het voorbeeld van De Oosterwaarde. Daar moet een nieuwe schuur gebouwd worden, voor het onderbrengen van de machines, maar ook voor het onderbrengen van activiteiten voor de deelnemers. Daar is € 240.000,- mee gemoeid. In plaats van een onpersoonlijke lening bij de bank stond De Oosterwaarde een andere manier voor ogen om de investering te kunnen doen, namelijk binnen de 'warme' sociaaleconomische context met de deelnemers.

En zie daar: in een krappe driekwart jaar zijn er toezeggingen binnen voor leningen t.w.v. € 210.000,-! Dat ging natuurlijk niet vanzelf. Er werd echt een project van gemaakt. De deelnemers werden erbij betrokken. Het bouwproject werd breed gedragen en had o.a. succes, omdat binnen de deelnemersgroep de benodigde expertise kwam bovendien.

Als land/voedingsinitiatief werd het project extra tastbaar door de geldschieters te laten kiezen tussen het ontvangen van rente of het deelnemen aan een jaarlijks bio-etentje. Is het een verassing, dat een aanzienlijk aantal geldschieters kozen voor het etentje?

is namelijk afhankelijk van wat het land gaat opbrengen. Daar zit ook het oogstrisico bij. Op deze Pergolamanier biedt de deelnemer de boer een stuk gegarandeerd inkomen en neemt hij verantwoordelijkheid voor het stukje aarde, dat de boer op zijn beurt naar beste kunnen verzorgt. Kenmerkend is de openheid van zaken: transparante prijsvorming, open informatie, open gesprek over teeltplan en bedrijfsbeleid. De boer

en de deelnemers zijn daadwerkelijk bij elkaar betrokken. Deelnemers werken bijvoorbeeld mee op het land. Of zij verlenen andere diensten, bijvoorbeeld een website maken.

Zelfoogstsystemen en meewerkzaterdag

Op sommige Pergolabedrijven oogsten de deelnemers zelf hun wekelijkse abonnement bij elkaar, zoals bij de Nieuwe Ronde bij Wageningen.

Geïnspireerd door de allereerste Pergolastudiedag in 2006 zijn enkele boeren in Nederland en België gestart met een zelfoogststelsysteem met verregaande, informele contacten met de klanten. Zoals bijvoorbeeld Hoeve Kraaiveld bij Woudrichem of het Open Veld bij Leuven.

"Zelfoogstsystemen zijn niet vanzelf ook Pergola-associaties", zo wordt de lezer van het Pergolaverslag gewaarschuwd. De kracht van Pergola is, dat er een daadwerkelijke verbintenis tot stand komt met de deelnemers door de economische afspraken, de warme inbreng en door mee te kunnen werken op het land. Stadse (?) deelnemers komen in contact met de oorsprong van hun voedsel.

Het meewerken kan intensief en productief van karakter zijn, maar ook recreatief en educatief. Sommige bedrijven organiseren meewerkzaterdagen. Daar zijn wisselende ervaringen mee. Soms is het te vrijblijvend, soms is er geen vanzelfsprekend werk voorhanden. Hermien en Maarten van Liere van BD tuinderij de Kraanvogel hebben er uitstekende ervaringen mee.

Sociale vaardigheden

De Pergolaverhalen gaan over boeren, die de kunst (leren) verstaan om een relatie aan te gaan met hun deelnemers-klanten. De boer als communicator,

- dat is nou niet bepaald het traditionele beeld van de boer. Goed communiceren is zelfs geen noodzakelijke voorwaarde voor goed boerenvakmanschap. Voor het Pergolavakmanschap is het echter onontbeerlijk. In het verslag merk ik aan de tips, die men elkaar geeft, dat het over dát stuk vakmanschap gaat. "Wat moet ik doen of laten om enthousiasme aangewakkerd te krijgen? In welke fase verkeert het initiatief? Stroomt de energie? Benader ik de deelnemers met een gerichte brief of via foldertjes?"

Treffend is de uitspraak van de ervaren teler Klaas Nijhoff van de Nieuwe Ronde, die zijn informele contacten met de deelnemers benadrukt en koestert, maar tegelijkertijd oog heeft voor het feit, dat er voor duurzaamheid ook een formele organisatorische structuur nodig is. Zijn tip: "Het informele is het belangrijkste. Ik let erop, dat dat er altijd is. Toen het aan de orde was om een formele structuur neer te zetten, volgde die al snel vanzelf uit wat er op het informele vlak al was."

Overall is het anders

Op de Pergoladag kwam vooral de diversiteit van de initiatieven naar voren. Overall is het anders. Het staat buiten kijf, dat de Pergolavorm alleen werkt door het

persoonlijke karakter ervan. Diversiteit is haar kracht. Tegelijkertijd is er de wil om het Pergolasysteem gezamenlijk verder te brengen. Dat kan, lijkt mij, alleen vanuit een grotere, omvattende noemer en enige vorm van regie. Gezien de diversiteit zal dat een hele opgave zijn.

Pergolacultuur en Pergolaconferentie

Tineke Bakker bepleit een Pergolacultuur. Mag ik dat vertalen als 'de inspiratiebron, waarvan de essentie zichtbaar en voelbaar is in al die verschillende bedrijven'?

Zo'n inspiratiebron vraagt om zorgzame cultivering, wil die brengen dat de zo verschillende Pergola-bedrijven tot een vorm van bundeling komen.

In dat licht zal aan het einde van dit jaar het Pergolaproject worden afgesloten met een grote conferentie. Meer over de conferentie in het volgende nummer van Dynamisch Perspectief. ■

Info: www.oosterwaarde.nl

Vrije grond = vruchtbare grond

Jan J.C. Saal

'Grondgedachten'

Als voorzitter van Stichting Loverendale ben ik tegen de problematiek aangelopen van prijzen van landbouwgrond. Ik ben ervan overtuigd geraakt, dat grondprijzen worden bepaald door principes, die haaks staan op het basisprincipe van de biologisch-dynamische landbouw: vruchtbare grond. Vruchtbare grond vereist vrije grond. Stichting Loverendale heeft als doelstelling om grond vrij te maken voor de biologisch-dynamische landbouw.

In drie afleveringen gun ik u een kijkje in mijn gedachtegangen hierover, mijn zogenaamde grondgedachten. Om te beginnen in deze aflevering: 'Grond en waarde?'. Aan het eind van de serie stel ik u een pleidooi in het vooruitzicht. Een pleidooi voor een nieuwe voortrekkersrol van de biologisch-dynamische beweging: de vernieuwing van de sociaal-economische structuur van de landbouw.